

Fætre og fjender?

Nicolai Røge

Jens Rasmussen, *Grundtvig og Mynster. Fætre og fjender*, Aarhus Universitetsforlag 2023, 264 sider, 179,95 kr.

Jens Rasmussen har med egne ord begået et psykologisk drama i sin seneste bog. Selv om dramaet nok kun for alvor kan få pulsen op hos den kirkehistorisk interesserede læser, er der en sandhed i Rasmussens beskrivelse. Bogen tager nemlig to af de væsentligste skikkelser fra det 19. århundredes danske kirkeliv under behandling. Det er der for så vidt hverken noget nyt eller dramatisk i; det interessante er, at Grundtvig og Mynster i bogen behandles under et, idet deres forhold forsøges belyst på et personligt og professionelt plan.

Bogens anliggende er at tage læseren med ind i et forskningsområde, der ifølge Rasmussen ikke tidligere er belyst: spændingsfeltet mellem de to teologiske personligheder. Rasmussen går indledningsvist systematisk til opgaven ved at fokusere sin undersøgelse på ni udvalgte "stridspunkter", der inddrages, fordi de fik betydning for dannelsen og udviklingen af det, der senere blev til folkekirken.

Denne fremgangsmåde er til gavn for undersøgelsen, fordi den på den måde kommer til at inddrage sager og materiale fra perioden omkring 1819 til Mynsters død i 1854. Samtidig sikrer udvælgelsen, at forholdet mellem de to personligheder belyses i det bredest mulige omfang, fordi sagerne udspringer af teologiske, liturgiske, homiletiske, filosofiske og rent personlige uenigheder.

Undersøgelsen begrænses dog ikke til de tos liv med hinanden. Bogens femte – og sidste – del foretager således en ekskurs, der sætter fokus på de to teologers receptionshistorie. Således bliver det, uden at det siges direkte, et af bogens væsentligste formål at forsøge at trække biskop Mynster ud af den skygge, som Grundtvig og grundtvigianerne har placeret ham i – og dertil selvfølgelig, at Mynsters eftermæle blev præget af den medfart, han fik efter sin død, da Søren Kierkegaard reagerede på H.L. Martensens glorificerende mindetale over ham. Dertil kommer, at Mynster i almin-

delige kirkehistoriske fremstillinger ofte er blevet skildret unuanceret som statskirkens forældede jernarm, der selv i sin samtid arbejdede sig ind i historiens skyggesider. Dette ikke mindst på grund af hans fremfærd under 1840'ernes baptistsag, der netop bekræftede denne opfattelse.

Derfor er det i udgangspunktet interessant, at han og Grundtvig nu forsøges sat – tilnærmelsesvist – ligeværdigt over for hinanden, så de med deres ageren i de sager, som bogen har udvalgt, kan tale for sig selv og blive forsøgt vurderet i højere grad ligeværdigt og set på med samtidens øjne.

Et af de steder, hvor det lykkes bedst, er ved en sammenstilling af to påskeprædikener fra 1823, hvor forskellene og lighederne mellem de to teologer Grundtvig og Mynster træder tydeligt frem. Ved selv at lade dem tale bliver Grundtvig fremstillet som digterprædikanten, hvis forkyndelse udspringer af menighedens trosvirkelighed, mens Mynster i højere grad er dogmatikeren og apologeten, der griber tilbage til syndefaldet for at anskueliggøre opstandelsens virkelighed. Alligevel danner de to fælles front mod rationalismen.

Det samme gør sig gældende i en senere sammenstilling af prædikener fra både Mynster og Grundtvig i anledning af Rigsforsamlingens åbning i 1848. Ved at sammenligne deres prædikener kan Rasmussen således konstatere, at de to – trods deres grunduenigheder om statskirkens konstruktion og frihedsgrader – var enige om, at en ny kirke under grundloven fortsat skulle stå i et tæt forhold til staten.

Denne konstatering bruges i bogen som et springbræt til en videre undersøgelse af deres ageren under forhandlingerne om grundlovens kirke- og religionsparagraffer, hvilket dokumenteres fyldestgørende med eksempler og forslag fra begges hånd. Det er her, at undersøgelsen har sin styrke: Når læseren inviteres med ind i det kirkehistoriske maskinrum, og fremstillingen dokumenterer sine påstande med konkrete eksempler fra kildematerialet.

Mindre vellykket er det, at Rasmussen meget ofte forlader hovedlinjen tilsyneladende uden anden hensigt end at demonstrere sin viden på andre områder. Ligesom man som læser forvirres over de utallige uklare og noget formålsfattige henvisninger til Rasmussens egne tidligere udgivelser. I det hele taget er mange passager svære at finde sammenhæng i. Det er ærgerligt, da det forringer læseoplevelsen markant og tilslører den forskningsmæssige klarhed, som bogen ellers havde til hensigt at skabe.

Den dokumentationsmæssige slingrekurs i fremstillingens kildebehandling sætter også sit præg på et af bogens hovedanliggender: at Grundtvig og Mynster ikke bare var samtidige teologer, men også fætre, jævnfør titlen. Familierelationen udfoldes fra bogens første sider, hvor Rasmussen beskriver, hvordan de to gennem Grundtvigs mor og Mynsters stedfar indgik i en familiemæssig relation med hinanden. På den baggrund er det bogens udgangspunkt, at slægtskabet stiller de to i et særligt forhold til hinanden – og at den personlige relation også har en påvirkning af deres professionelle virke.

Problemet er imidlertid, at Rasmussen aldrig får godtgjort, hvordan familierelationen havde betydning for Grundtvig og Mynsters forhold. Nok bliver det beskrevet, hvordan opvæksten gav dem en form for fælles udgangspunkt, men det bliver ikke dokumenteret, om og hvordan det har haft en betydning for dem at være relateret. Samtidig bliver det heller aldrig overbevisende godtgjort, om de to reelt har anset sig som fætre, hvilket må opfattes som en væsentlig mangel, når det antydes som selve udgivelsens formål.

Det samme gælder til dels titlens andet led: at de var fjender. Rasmussen forsøger fra begyndelsen at give en karakteristik af de tos personligheder ved at anvise årsager til, at de blev, som de blev. Men det hele ender i overfladiske og psykologiserende spekulationer, der uden at henvise til et egentligt kildemateriale skal begrunde den sindsrædselige forskel mellem Mynster og Grundtvig med forskelle i deres barndom. Antagelsen synes at være, at Mynster blev statskirkens forsvarer, fordi han voksede op i et stift og strengt pietistisk hjem, mens Grundtvig omvendt blev frihedens stemme, fordi hans barndom i præstegårdsidyllen var anderledes tryk.

Rasmussen holder stædigt fast i denne tanke, men forstyrrer desværre hele bogen med denne idé. Nærværende anmelder tror heller ikke, de to brød sig synderligt om hinanden, men problemet er, at fjendskabet oversvømmer undersøgelsen, fordi forfatteren konsekvent forholder sig hypotetisk til overvejelserne om, hvad Grundtvig og Mynster har tænkt om hinanden eller haft af motiver til at handle, som de gjorde. Dette afsløres gennem forfatterens gentagne brug af ordet "formentlig". Eksempelvis beskrives det i gennemgangen af baptistsagen, hvordan Grundtvig agerede som bisidder i den tjenestesag, der blev indledt mod P.C. Kierkegaard, fordi denne nægtede at tvangsdøbe baptisternes børn. Denne iagttagelse er i sig selv kirkehistorisk interessant, men betydningen fortøner sig, fordi

det samtidig bemærkes, at Grundtvig med sin funktion “formentlig” har irriteret Mynster.

Noget lignende opstår i forbindelse med en redegørelse for Mynsters officielle taler ved Christian den 8.s død, både ved sørgehøjtideligheden på Amalienborg og ved begravelsen fra Roskilde Domkirke, og dernæst beskrivelsen af, hvordan Grundtvig, adspurgt af enkedronning Caroline Amalie, stod i spidsen for en privat mindehøjtidelighed for den kongelige familie, hvortil han digtede en række salmer.

Her fremvises helt relevant forskellen på de to teologer: Mynster som det officielle Danmarks ritualforvalter og Grundtvig som det underliggende nybrud. Alligevel skal det samtidig fremhæves, hvordan Grundtvigs tætte relation til enkedronningen “formentlig” ikke har passet Mynster, selv om denne iagttagelse på ingen måde dokumenteres, hvorfor bestræbelserne på at fremhæve det påståede fjendskab skygger for den kirkehistoriske formidling.

Fjendskabet bliver altså nok, som det allerede er velkendt i den eksisterende forskning, begrundet gennem de mange offentlige og professionelle sammenstød, som Mynster og Grundtvig havde med hinanden, men man savner igen og igen dokumentation for det personlige fjendskab – eller had – som Mynster og Grundtvig angiveligt skulle have næret for hinanden. Dermed efterlades man som læser med det indtryk, at Grundtvig og Mynster nok var rygende uenige, men at det egentlige fjendskab mest af alt fremskrives af forfatteren. Og hvad er et fjendskab i det hele taget? Det forholder bogen sig ikke til.

På mange måder sammenstiller *Grundtvig og Mynster. Fætre og fjender* det, der tidligere er skrevet om både Grundtvig og Mynster, og krydrer det med elementer af nyt stof, der tjener til at fremhæve forskelle og ligheder mellem de to teologer. Når det fungerer, kaster bogen nyt lys over forholdet mellem Grundtvig og Mynster, og Rasmussen viser, at det professionelle forhold mellem de to er en væsentlig nøgle til at forstå strømningerne i deres samtid. Imidlertid præges fremstillingen som sagt af en grundlæggende uklarhed om familierelationen og fjendskabets karakter. Med andre ord bliver selve titlen bogens værste fjende.
